
RUS DİLİNDE KUBAN KAZAKLARININ ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİ

THE PROVERBS AND *PHRASEOLOGICAL UNITS* OF KAZAKS IN RUSSIAN LANGUAGE

ПОСЛОВИЦЫ И ИДИОМЫ КУБАНСКИХ КАЗАКОВ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ

Olga VOLKOVA*

Öz

Rusya tarihinde Kazakların tarihi, kültürü ve dili ile ilgili muhtelif görüşler yer almaktadır. Geniş bir coğrafyaya yayılan Kazakların yaşadığı bölgelere göre sınıflandırılması (Don Kazakları, Tula Kazakları, Ryazan Kazakları, Astrahan Kazakları, Terek Kazakları, Ural Kazakları, Kuban Kazakları, Sibirya Kazakları vs.) ve resmî ideolojinin tanımlamasıyla Kazaklara dair bilimsel araştırmaların sınırları son derece dar olup, ancak Rus Dili ve Edebiyatı çerçevesinde incelenebilmektedir. Kazaklar, yüzyıllar boyunca Bozkırda, Don, Dinyeper, Kuban, İdil, Yayık ve Terek nehirlerinin kıyısında yaşayan halktır. Kuban Kazakları, Büyük Bozkır tarihinin bir parçası olarak etno-kültürel varlığını bugüne kadar da sürdürmektedir. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Kazaklar, kendi kültürünü, geleneklerini, örf ve adetlerini yeniden canlandırmaya, tarihî-kültürel bilincini onarmaya gayret etmektedirler. Kazakların kadim tarihi ve kültürü atasözlerinde, deyimlerde muhafaza edilmektedir. Deyimler ve atasözleri bir halkın tarihini ve hayat tecrübesini, mutluluklarını ve acılarını, kahramanlıklarını ve vatanseverliğini, değerlerini ve ruhunu yansıtmaktadır. Bu makalede Kuban Kazaklarına ait deyimler ve atasözleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kazak, Kuban Kazakları, deyimler ve atasözleri.

Abstract

In the history of Russia there are various versions of the history of the Cossacks, its culture and language. Since the Cossacks lived in a fairly large area, they accordingly shared regionally (Don Cossacks, Tula Cossacks, Ryazan Cossacks, Astrakhan Cossacks, Kuban Cossacks, Terek Cossacks, Siberian Cossacks, etc.) and for ideological reasons scientific researches concerning Cossacks were narrowly confined and considered only within the framework of the Russian language and literature. The Cossacks for centuries lived in the steppe and down by the riversides of the Kuban, Don, Terek and Yaik rivers. Kuban

* ORCID: 0000-0003-1995-9978 Yüksek Lisans öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, voala2012@gmail.com

Cossacks, to the present day continue to exist as part of the historical and ethno-cultural heritage of the Great Steppe. After the collapse of the Soviet Union, the Cossacks began to restore their culture, customs, traditions and try to regain historical and cultural consciousness. The ancient history and culture of the Cossacks can see in their proverbs and phraseological units. Phraseological units and proverbs are historical and life experience of one nation, which reflects in itself how this nation understands happiness and unhappiness, heroism and patriotism, human values. In this article will be provided the proverbs and sayings of the Kuban Cossacks.

Keywords: Cossack, Kuban Cossacks, phraseological units and proverbs.

Аннотация

В Российской истории по поводу культуры, истории и языка казаков имеются разные мнения. Классификация казачества по широкой географии (донские казаки, тульские казаки, рязанские казаки, астраханские казаки, терские казаки, уральские казаки, кубанские казаки, сибирские казаки и др.) и учитывающая подходы официальной идеологии, научные исследования по поводу казачества чрезвычайно узки. Они могут быть рассмотрены лишь в рамках русского языка и литературы. На протяжении веков казаки являются жителями степи, берегов рек Дон, Динуепер, Кубань, Волги, Яык и Терека. Кубанские казаки продолжают своё этнокультурное существование как часть истории Великой степи. После распада Советского Союза казаки стремятся возродить свою собственную культуру, традиции, обычаи и восстановить своё историческо-культурное сознание. Древняя история и культура казаков сохранились в их пословицах и идиомах. Идиомы и пословицы отражают историю и жизненный опыт, счастье и боль, героизм, патриотизм, ценности и дух людей. В нижеследующей статье рассматриваются идиомы и пословицы кубанских казаков.

Ключевые слова: Казак, Кубаньские казаки, идиомы и пословицы.

1. Giriş

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Kazaklar konusu tarihçilerin, dilbilimcilerin, halkbilimcilerin yoğun dikkatlerini çekmeye başlamıştır. Bu konu üzerinde konferanslar düzenlenmekte ve bilimsel araştırmalar yayınlanmaktadır. Bu çalışmalarda XVII – XIX. yüzyıl Rusya tarihinde Kazak toplumunun ne kadar etkili olduğu gösterilmektedir. Kazakların toplumsal yapısı, kültürü, ideolojisi, etnik özellikleri, davranışları, askeri eğitimi ve folkloru Rusya’da yaşayan diğer halklardan farklı olduğu vurgulanmaktadır. Kazakların kadim tarihi ve kökeni ile ilgili çelişkili görüşler mevcuttur.

Çarlık döneminde oluşturulan ve Sovyetler Birliği’nde de devam ettirilen resmî ideolojinin görüşüne göre, Kazakların oluşumu Rusya’da kölelikten kaçan köylülere bağlanmaktadır. Bu tez, S.M.Solovyev, V.O.Klüçevski ve V.N.Tatitşçev gibi ünlü Rus tarihçiler tarafından desteklenmektedir.

«Kazak» kelimesi Türk halklarının kültürlerinde ve dillerinde değişik şivelerde ve şekillerde mevcuttur. Mesela, “Kazakçada «қазақ» kelimesi “özgür ve bağımsız göçmen” demektir” (A.Burkitbay:2014). Rus tarihçi M.Hudyakov “Kazak Hanlığı Tarihi Üzerine Bir Deneme” (*Oçerki po istoriyi Kazanskogohanstva*) adlı eserinde Kazan hanlığında askeri birimlerde kendilerini Kazak diye adlandıran insanların bulunduğunu belirtir. Meşçerski ve Gorodetski’ye göre, Kazaklar resmi belgelerde ilk defa 1491 yılında ortaya çıkmışlardı. **Meşçer** Kazakları, Meşçera bölgesinde (günümüzdeki güney-doğu Moskova bölgesi, neredeyse bütün Ryazan, bir kısmı Vladimir ve Penza bölgelerinden İdil bölgesine kadar olan alanda) yaşamışlar, Kasimov şehri de merkezleri olarak kabul edilmiş

ve Kasimov Tatarları olarak adlandırılmışlardır. Bu tanımlama bile Kazaklar konusunun ne kadar karmaşık olduğunun bir göstergesidir.

Rusya tarihçisi N.M.Karamzin, “Rus Devleti Tarihi” (*İstoriya Gosudarstva Rossiyskogo*) adlı eserinde Kazakların Batu Han’ın Moskova’yı işgalinden daha evvel yaşamış olan Tork²⁴ ve Berendey²⁵ halklarından gelmiş olduğunu belirtmektedir. Sovyet döneminde eserleri yasaklanmış olan L.N.Gumilev de Kazakların Tatar – Moğol işgalinden sonra Kasoglar²⁶ ile Brodniklerin birleşmesi neticesinde ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Brodnikler, Rusça konuşan bir “Türk-Slav” halkı olduğu kabul edilmektedir. G.V.Vernadski’ye göre, Kazaklar Avrupa bozkırlarında en az XIII-XIV. yüzyıllar arasında Altın Orda döneminden itibaren “özgür insan” toplumu olarak bilinen bir halktır. Vernadski, “Moğollar ve Rus”(Mongoli i Rus) adlı eserinde “Kazak” kelimesinin bazı Türk şivelerinde “özgür macera arayıcısı”, “özgür ya da hür insan” ve “sınırdan yaşayan insan” diye tanımlandığını belirtmektedir. Kumuk asıllı Rus tarihçisi Murad Adji’ye göre, “Sovyet idaresi döneminde, kendi adını ve şahsiyetini kaybeden milletlerden biri de Kazaklar’dı. Kıpçakların soyundan gelen Kazaklar “Kazaksızlaştırma Yönergesi” (*Dekret o Rasskazaçivanii*) kabul edildikten sonra resmen “Rus” olarak kayıt edilmişlerdir. Sovyetler Birliği dönemindeki ilk “Yeni Ruslar” onlar olmuştur. Sovyet hamuru ile yoğrulmuş yeni Ruslar... “ (Adji, 2019)

N.A.Baskakov’a göre, Türk kökenli “Kazak veya Kozak” kelimesi “göçmenlere karşı kurulan askeri sınır koruma birliğine katılanlar” anlamına gelmeye başlamıştır. N.M.Karamzin ve V.O.Klüçevski “Kazaklık” kavramını toplumsal bir olgu olarak değerlendiren, Orta Asya’da yaşayan halklardan Rusya’ya geçtiğini düşünmektedirler. “Ç.Velihanov “Kirgiz (Kazak) soyu” (*Kirgizskaya (Kazahskaya) rodoslovnaya*) adlı çalışmasında “Kazaklığın” Asya’da başladığını ve geliştiğini, ondan sonra Rusya’ya geçtiğini belirtir”(Burkitbay, 2005). “Kazak” kelimesinin “geyik” anlamına da geldiği düşünülür. Meselâ, ok ile vurulan geyiğin görüntüsü ve üzerinde “Ok ile vurulan geyik arması” bulunan mühür Don Kazaklarına aittir. Zaporoj Kazaklarının eski mühründe de koşan bir geyiği takip eden bir ok yer almakta idi”(Savelyev. 2010:372; Nikitin, 2007:22).

Murad Adji’ye göre, “Türk kökenli olan “Kazak” kelimesi Rusya’ya Büyük Bozkırdan gelmiştir. Rus dilinde ilk defa 1395 tarihinde “işçi” anlamında kullanılmıştır. Sonradan Don’da, Dinyeper’de, İdil’de, Yayık’ta yaşayan halk bu kelime ile adlandırılmaya başlanmıştır. Başka bir deyişle Kıpçak halkının adıdır bu. “Kazak” kelimesi “Bozkırlı” anlamına geliyordu”. (Adji, 2019)

Kazaklar sivil ve askeri düzenlemelerinde, iç yönetiminde, mahkeme işlemlerinde ve dış ilişkilerinde XVIII. yüzyıla kadar bağımsızlardı. Ancak XVIII. yüzyılda Kazaklar, özel Kazak Askeri Sınıfına dönüştüğünde bütün var olan bu haklarını kaybetmişlerdir. Kazaklar, Rusya’da meydana gelen bütün köylü savaşlarında ve halk ayaklanmalarında yer almışlardır. XVIII. yüzyıldan itibaren Kazaklar, Rusya’nın başka ülkeler ile bütün savaşlarına da katılmışlardır. XX. yüzyılın başlarına kadar Rusya’da Don, Kuban, Orenburg, Terek, Trans-Baykal, Sibirya, Ural (Yaik), Amur, Yedisu, Astrahan, Ussusiysk olmak üzere 11 Kazak

²⁴ Sovyet Ansiklopedik Sözlüğüne göre, Torklar (guzlar, uzlar) X – XIII. yüzyıllarda güney Rusya bozkırlarında göçebe hayatı yaşayan halklardan biridir. XII. yüzyıldan itibaren Kara Klobuk olarak adlandırılmıştır. (Sovetski Entsiklopedičeski Slovar.1984:131).

²⁵ Sovyet Ansiklopedik Sözlüğüne göre, Berendey XI –XIII. yüzyıllarda güney Rusya bozkırlarında yaşayan göçebe bir Türk halkıdır. 1146 yılından itibaren Kara Klobuk olarak adlandırılmıştır. (Sovetski Entsiklopedičeski Slovar.1984:1337).

²⁶ Sovyet Ansiklopedik Sözlüğüne göre, Kasoglar Rus kroniklerine göre Adigelerin adıdır (Sovetski Entsiklopedičeski Slovar.1984:554).

Ordusu vardı. Don, Ural, Terek, Orenburg ve Sibirya Kazakları başta olmak üzere iki dillilik çok yaygındı. Kazakların arasında çoğu Ortodoks Hıristiyan olmak üzere Eski gelenekçiler (Staroobradtsı²⁷), Müslüman, Budist ve İbrani Kazaklar da yer almaktaydı.

2. Kuban Kazakları

XVII. yüzyıldan itibaren Kazak toplulukları, buldukları bölgelere göre adlandırılmaya başlamıştır: Don Kazakları, Astrahan Kazakları, Ryazan Kazakları, Terek Kazakları... Bunlardan biri de Kuban Kazakları'dır.

Kuban Kazakları coğrafi olarak Kuzey Kafkasya'da, günümüzdeki Krasnodar bölgesinde, Stavropol'un batısında, Rostov'un güneyinde, ayrıca Adıge ve Karaçay-Çerkes Cumhuriyetlerinin yer aldığı topraklarda bulunmaktadır. Kuban Kazak Ordusu Karadeniz sınırlarını korumak için 1860 yılında oluşturulmuştur. Yeni Kazak Ordusunun oluşturulmasında Knez Grigori Potemkin-Tavriçeski büyük rol oynamıştır. Kuban Kazaklarının toplumsal hayatında yeni bir dönem başlamıştır. İlk ataman olarak Tuğgeneral Nikolay İvanov atanmıştı. Kuban Kazakları XIX. yüzyıl sonu – XX. yüzyılın başlarına kadar Rusya'nın bütün savaşlarına katılmışlardır.

1917 devrimi sırasında Kuban Kazakları Beyazların (Menşevikler) tarafına geçmiştir. Dolayısıyla 1920 yılında Kuban Kazak Ordusu ortadan kaldırılmış ve on binlerce Kazak göç etmek zorunda kalmıştır. Kazaklara karşı baskı, katliam, kasabaların yakılması, ev hayvanlarına ve eşyalarına el konulması, başka yerlere sürgüne gönderilmeleri; Kazaklara ait olan toprakların Ruslara dağıtılması, Kazakların asırlara dayanan soysal ve kültürel varlığı yok edilmiştir.

3. Kuban Kazaklarına Ait Deyimler ve Atasözleri

Kuban Kazaklarının deyim ve atasözlerinde inanç kavramının önemli bir yer tuttuğu görülür. Bütün Kazakların hayatında Tanrı tasavvuru ve Tanrı inancı çok önemli bir husustur. Onlar inançlarını kılıç ile savunmaya ve onun uğrunda ölmeye hazırlardı. Meselâ, *Прежде не хвались, а Богу помолись. (Övünmekten Tanrı'ya sığın. Önce Tanrı'ya dua et.); Если казак не зевает, в бою не плошает, то ему Бог помогает. (Kazak etrafına aval aval bakınmaz ve muharebede hata yapmazsa, Tanrı ona hep yardım eder.); С кем Бог, с тем и победа! (Tanrı kimin yanındaysa, zafer de onun yanındadır.); Все под Богом ходим. (Herimiz Tanrı'nın göz önünde yaşıyoruz. Tanrı herkesi görüyor ve her şeyi biliyor.); Конь под нами, а Бог над нами! (Altımızda at, yukarımızda Tanrı var.); Бог-то, Бог, да сам, казак, не будь плох. (Tanrı var; ancak ey Kazak, sen de hata yapma!); Бережёного Бог бережёт, а казака – сабля. (İhtiyatlı davrananı Tanrı, Kazak'ı da kılıç korur; bu atasözü, tedbirli ve dikkatli olmayı, kişinin kendisini boş yere riske atmamasını tavsiye etmektedir.); Казак без веры не казак! (İnançsız Kazak, Kazak değildir).*

Görüldüğü üzere, Kazak için inanç en önemli şeydir. Bu deyim ve atasözlerinde “inanç” kavramının “ölüm”, “hayat”, “cesaret” ve “vatan” anlamlarıyla iç içe olduğu görülmektedir.

Kazaklarda seferde ve hazarda en önemli insan atamandır. Sefer sırasında Ataman'ın sözü kanundur. “Ataman” kelimesi bütün Kazakların millî-kültürel kodu olarak değerlendirilebilir. Her ordunun başında “ataman” bir ataman vardı. Atamanlar genel olarak kurultaylarda seçiliyorlardı. Meselâ, *Атаманом станица крепка. (Kasaba, Atamanın*

²⁷ Sovyet Ansiklopedik Sözlüğüne göre, Staroobradtsı, Rusya'da XVII. yüzyılda gerçekleştirilen reformları kabul etmeyen ve resmi Ortodoks Patrikliğine karşı duran inançlı insan ve kilise gruplarıdır. 1906 yılına kadar Çarlık idaresi tarafından takip ediliyorlardı. (SovetskiEntsiklopedičeski Slovar.1984:1262).

sayesinde sağlamdır.); *Без атамана - казак сирота.* (Atamansız Kazak öksüzdür.); *Атаман первый в совете и первый в ответе.* (Ataman, karar veren ve sorumluluğu taşıyan ilk kişidir.); *Атаману дремать – беде бывать.* (Ataman uyursa, mutlaka bir sıkıntı çıkar; bir seferin ya da başka bir şeyin başarılı geçip geçmediği konusundaki ilk sorumlu kişi Ataman'dır.); *Куда атаман трухменку(шапку) кинет, туда и мы свои головы бросим.* (Ataman şapkasını nereye atarsa, biz de oraya gideriz.); *Терпи казак, атаманом будешь.* (Dayan ey Kazak, Ataman olacaksın. Ataman olmak çok kolay bir şey değil.); *Не всем казакам в атаманах бывать.* (Herkes ataman olamaz.); *За атаманом – в огонь и воду, а коль не так – в куль и в воду.* (Ataman'ın peşinden suya da, ateşe de gidersin, girmezsen başına çuval geçer ve suya düşersin.); *Дружина атаманом крепка.* (Müfrezeye Atamanı ile güçlüdür!); *Не велик атаман, да булава при нём.* (Ataman boylu poslu olmayabilir, ama silahı hep yanındadır.) *Не атаман при булаве, а булава при атамане.* (Silahın yanında ataman değil, atamanın yanında silah bir güçtür.); *Атаманом громада крепка.* (Birlik ancak atamanın sayesinde sağlanır.).

Kazaklarda askeri eğitim çok erken yaşlardan itibaren başlamaktadır. Buna muvazi olarak bir Kazak, çocukluğundan itibaren hayat şartları ve yemek konusunda seçici olmamaya alıştırılmaktadır. Meselâ, *У наших казаков, обычай таков: где пролезешь, там и спать ложись.* (Kazaklarımızda böyle bir gelenek var: nereye sığarsan orada yatarsın.); *Казаки, что дети: и много поедят, и малым наедятся.* (Kazaklar çocuklar gibidir; çok yiyebildiği gibi az bir şey ile de karınlarını doyurabilirler.); *Казак на земле спит, чистым небом укрывается.* (Kazak, gökyüzünü örtünerek toprakta uyur.); *С травы да воды живут казаки.* (Kazaklar ot ve suyla yaşıyorlar.); *Казак на ладони покушает и из пригоршни напьётся.* (Kazak elde avuçta mevcut olanla yetinir.); *На казаке и рогожа пригожа.* (Kazağa kaba bez bile yakışır.); *Добрый казак не брезгает, что попало, то и трескает.* (İyi bir Kazak iğrenmez, ne varsa onu yer.); *Хлеб да вода - казацкая еда.* (Ekmek ile su Kazak'ın öğünüdür.); *Где зверь пройдет, там и казак пройдет.* (Hayvanın gittiği her yerden Kazak da geçer.); *Казак живет под мостом и спит под кустом.* (Kazak köprü altında yaşar, çalı altında uyur.); *Казачье око видит далёко.* (Kazak'ın gözü çok uzağı görür.); *Казачья смелость порушит любую крепость.* (Kazağın cesareti her kaleyi yıkar.); *Казак еды не просит, а дадут не бросит.* (Kazak yemek istemez, ancak verilirse de reddetmez.); *Казак дымом греется, шилом бреется, чистым небом укрывается и о доме думкой мается.* (Kazak duman ile ısınır, tığ ile tıraş olur, temiz gökyüzü ile kendisini örter ve hep sıra hasreti çeker.).

Türk halkları için atın önemi çok büyüktür. At ile ilgili zengin bir kelime hazinesinin mevcudiyeti, diğer Türk kökenli halklarla ortak unsurları ortaya koyar ve Türk dünya görüşünü yansıtır. “At” kavramı her Kazak için kutsaldır. Kazaklar, atlara kadim zamanlardan beri özel bir değer veriyor ve sevgi duyuyordu, çünkü Kazak için at, hem hayat, hem özgürlük anlamına gelmekteydi. Babalar, oğulları biraz büyüdüğünde onun savaş atını hazırlamaya başladılar. At ile ilgili deyimler ve atasözlerinin çokluğu onun Kazakların hayatındaki önemi yansıtır. Meselâ, *Конь для казака отец родной, а сабля острая – мать.* (Kazak için at bir baba, keskin kılıç ise anadır.); *Коня казаку купить, - что жизнь новую начать.* (Kazak için bir at satın almak, hayata yeni başlamak demektir.); *Казак на коне ладнее чем на скамье.* (Kazak için at üzerinde olmak sandalyede oturmaktan daha iyidir.); *Казак будет голодать, а коня накормит.* (Kazak aç kalır, ama atını doyurur.); *Казаку – коня себя дороже.* (Kazak için atı kendisinden daha değerlidir.); *Казак без коня, хоть плачь – сирота.* (Atsız Kazak, öksüzdür.); *Казак без коня, что воин без ружья.* (Atsız Kazak, silahı olmayan savaşçı gibidir.); *Казак с конём и ночью и днём.* (Kazak at ile gece gündüz birlikte); *Вся родня не стоит коня.* (Bütün sülale bir attan daha değerli

değildir.); *Конь познаётся в езде, а друг - в беде.* (At binildiğinde, dost sıkıntıda belli olur.); *В бою казак себя славит не языком, а конём да клинком.* (Kazak, muharebede kendini dil ile değil, at ve kılıç ile gösterir.); *Добрый конь в беге, что сокол в небе.* (İyi bir atın koşuşu, bir şahinin gökyüzündeki uçuşu gibidir.); *Не вини коня, вини дорогу.* (Atı suçlama, yolu suçla.); *Коня гони не кнутом, а овсом.* (Atı kamçı yerine yulaf ile teşvik et); *И со своим седлом на чужом коне не наскочишься.* (Başkasının atına kendi eyerini de vursan uzağa gidemezsin.); *Справный конь спит стоя.* (“İyi bir at ayakta uyur.”); *Байками коня не накормишь.* (Atı masallarla doyuramazsın.); *Казак сам не съест, а коня накормит.* (Kazak kendi yemez, ama atına yedirir.); *Коня гладь не рукой, а овсом и мукой.* (Atı timar etmek yerine ona yem ve arpa ver.); *С чужого коня среди степи ссадят.* (Başkasının atı ile yola çıkarsan yaya kalırsın.); *У коня душа человека.* (At da insan gibi ruh taşır.); *Как черкес без кинжала, так казак без седла.* (Çerkez hançersiz, Kazak eyersiz olamaz.)

At simgesi Kazak masallarında, şiirlerinde, şarkılarında, hatta köylülerin ev mimarisinde, evde kullanılan eşyaların süslerinde ve halk inançlarında görülmektedir. Atın, insanların sadık bir arkadaşı olduğu, her zaman yanında ve hiçbir zaman ihanet etmeyeceği gibi düşünceler Rus toplumunda da çok yaygındır. Deyimlerde ve atasözlerinde at kavramı her zaman ganimet ve silah sözcükleri ile yan yanadır. Muharebe ve savaşlarda elde edilen silahlara da atlar kadar çok değer veriliyordu. Muharebede ele geçirilen silahlar sadece galibiyetin simgesi değil, ihtiyaçlardan biri ve çok değerli bir ganimetti. Meselâ, *Хорошая турка (ружьё), спины не трёт.* (İyi tüfek sırta ağır gelmez.); *Тугой лук казаку сердечный друг.* (Gergin bir yay Kazak’ın can dostudur.); ***Казак без пика, как девушка без ожерелья. (Mızraksız Kazak, kolyesiz bir kız gibidir.);*** *Казак всегда с оружием.* (Kazak, silahsız olmaz.); *Станичники дубан делили, да атамана хвалили.* (Köylüler ganimeti paylaşır, atamanı över.). Bu deyimler Kazakların davranış kurallarını ortaya koymaktadır. Meselâ ganimet sadece ordugâha döndükten sonra paylaşılmaktaydı. Paylaşmadan önce ganimetten alanın cezası ölümdür.

Kuban Kazaklarının deyimlerinde “özgürlük” kavramı da önemli bir yer tutar: *Неволя хуже смерти.* (Esaret ölümden beter.); *На воле жить – казаками слыть.* (Özgür olmak Kazaklığın şanıdır.); *В поле казак на воле.* (Kazak bozkırda özgürdür.); *Казак скорее умрет, чем с родной земли сойдет.* (Kazak kendi toprağından gitmekten ölmeyi tercih eder.); *Воля ваша, а поле – наше. Биться не хотим, но и поля не отдадим.* (Ferman sizin, bozkır bizimdir. Savaşmak istemeyiz, ama bozkırı da vermeyiz.); *Лучше умереть орлом, чем жить зайцем.* (Tavşan gibi yaşamaktansa, kartal gibi ölmek daha iyidir.); *Лучше умереть, чем рабство терпеть.* (Köleliğe sabretmekten ölmek daha iyidir.); *Тяжела казачья доля, а все ж – воля!* (Kazak’ın kaderi zordur, ama karşılığı özgürlüktür!).

Kuban Kazaklarının deyimleri ve atasözlerinde yer alan “iyi” ve “kötü”, “doğru” ve “yanlış” kavramları Kazakların hayat pusulası olarak değerlendirilebilir. Meselâ, *Душу вложишь - все сможешь.* (İşini candan yaparsan, her şeyi başarabilirsin.); *Всякое решение любит рассуждения.* (Her karar, düşünmeyi gerektirir.); *Где знев впереди, там ум позади.* (Öfke öne çıkarsa, akıl arkada kalır.); *Когда нрав горяч – жди неудач.* (Yumruk ile bir kişiyi, akıl ile bin kişiyi yenersin.). *Лучше казаку водиться с дураком, чем с кабаком.* (Kazak için bir aptalla arkadaşlık etmek bir meyhane ile arkadaş olmaktan daha iyidir.). Bu atasözleri sadece Kuban Kazaklarının değil, çoğu Türk halklarının manevî mirasını yansıtmaktadır.

Kazakları tanımlayan deyimler ve atasözleri: *Где курган, там и пост казачий.* (Nerede kurgan varsa, orası Kazakların karargâhıdır.); *Небо – батько, а Степь – мати,*

вот где треба помирати. (Gökyüzü babamız, bozkır anamız, işte burada ölmek gerekir.). Eşanlımlı deyimler ve atasözlerinin varlığı Kazak dünya görüşünün çok yönlülüğünü gösterir: **Наши Луз - батько, а Сич - мати, вот где треба помирати.** (Çayır, bizim babamız, ordu bizim anamız, işte bunlar için ölmemiz gerekir.)

Kazakların karakteristik özelliklerini yansıtan deyimler ve atasözleri: *Казак в беде не плачет.* (Dert Kazak'ı ağlatmaz.); *Кзаки никому не кланяются.* (Kazak kimseye boyun eğmez.); *Кто пули боится, тот в казаки не годится.* (Kurşundan korkan Kazak olamaz.) *Казак скорее умрёт, чем с родной земли сойдёт.* (Kazak vatanını terk etmektense ölümü tercih eder.); *Казак не плачет в горе и беде.* (Kazak acıdan ve belâdan ağlamaz.); **Куда казака доля не закинет - все будет казак.** (Kazak her nerede olursa olsun, hep Kazak kalacaktır.); **Казак без службы - не казак.** (Asker olmayan Kazak, Kazak değildir.); **Казак на службе горит, а без службы тухнет.** (Kazak asker iken yanardağ, herhisten sonra sönmüş dağ.);

Bu deyimler, Kazak toplumunun temelinde olan dayanışma, kardeşlik ve karşılıklı yardım özelliklerini ortaya koymaktadır. Kazak ölebilir, ancak dostu kurtarmak zorundadır.

Kuban Kazakları için aile çok büyük bir önem taşır. Nesilden nesle geçen kültürel, ahlaki ve manevi değerler aile vasıtasıyla taşınmaktadır. Çocuklar Kuban'da küçük yaştan beri çalışmaya alıştırılıyordu. Çocuk eğitimi, aile içi davranışlar ve toplumsal değerlerin benimsenmesi deyimlerde önemli bir yer tutar: *Родительское благословение в воде не тонет и в огне не горит.* (Ana-babanın duasını alan suda batmaz, ateşte yanmaz.); *Старших и в Орде почитают.* (Orda'da büyüklere hürmet edilir.); *Господа старики - первейшие казаки.* (Aksakallar, baş Kazaklardır.); *Почитай старого, да возлюби малого.* (Büyüklerine hürmet et, küçüklerini de sev.); *Помоги казак увечному, не зымай калечного (убогого разумом).* (Ey Kazak, sakatlara yardım et, delileri incitme.); *Первый кусок старику, второй - убогому, люду многому.* (İlk lokma ihtiyara, ikinci lokma sakata.) *Нет такого дружка, как родная матушка.* (Ana gibi yar olmaz.); *Традиции казаков - уважать старших.* (Kazakların geleneklerinde büyüklere saygı göstermek vardır.); **Труд казака кормит, а лень портит.** (**Kazağı emek besler, tembellik ise bozar.**) Bu deyimlerde Kazakların, çocukluğundan beri ihtiyaçlara, harp malullerine ve diğer sakatlara hürmet etmesi öğretildiği görülür.

Kazak askeri eğitimi neredeyse beşikten başlıyordu. Eğitim oldukça sert, hatta aşırı derecede katı idi. Üç yaşından itibaren erkek çocuklar ata bindirilip eline kılıç veriliyordu. Zor askeri eğitim bundan sonra başlıyordu ve bazıları için çok zor geçiyordu. Kazaklar buldukları bölgelerde yaşayan komşu halklardan kendi hayatlarına, kültürüne ve diline ait birçok şeyi benimsemiştir. Kuban Kazaklarının hayatı, yaşam tarzı, sosyal yapısı, karakteri ve manevi değerleri atasözlerinde ve deyimlerde yer almaktadır.

Deyimler ve atasözleri, Kazaklara ait tarihî-kültürel özellikleri yansıtmaktadır. Bu deyimler geleneksel değerler sistemini, kendine has eğitim sistemini, aile hayatını ve yaşayış tarzını, örf ve adetlerini, davranış modellerini ortaya koymaktadır.

Kuban Kazaklarının deyimleri ve atasözleri tüm Kazakların dünya görüşünü temsil etmektedir; kültürlerarası iletişimin ve etkileşimin sonucu olarak Rus atasözleri ve deyimleri ile ortak yönleri görülmektedir. Tarihî-kültürel etkileşimin sonucu olarak çoğu Kazak ve Rus deyimlerinde ortak unsurlar yer almaktadır. Sovyet döneminde ortaya konulan ve deyimlere yansıyan Kazaklar ile ilgili olumsuz imajı silmek için Kazakların kadim tarihini ve kültürünü bir bütünlük içerisinde incelemek gerekmektedir.

Kuban Kazaklarında, hayatının her alanını yansıtan deyimler ve atasözlerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi sadece filoloji ve tarih bilimi açısından değil, halkbilim, etnografya ve etnopedagoji açısından da büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Adji, M. (2019) *Kaybolan Millet (Deşt-İ Kıpçak Medeniyeti). Genişletilmiş 2. Baskı.* Çeviren Zeynep Bağlan Özer. Doğukitabevi, İstanbul.
- Artamonova, M.G. (2015) *Kazaçestvo-Hristianskiy Narod-Voin (Sotsiologičeskiye Problemi İstoričeskogo Stanovleniya)*, Jurnal "Nauka İ Sotsialmoye Kaçestvo", №2 (5), 137-153.
- Asov, A. (2014) *Kazaki. İstoriya İ Traditsiyi Ruskolani*, İzdatelstvo "Amrita-Rus", Moskva.
- Vernadski, G.V. (2000) *Mongoli İ Rus*, "Agraf", Moskova, 480 S. Pdf Formatında 412 S.
- Gnedenko, A.M. (1993) *Za Drugi Svoya İli Vse O Kazaçestve*, Mejdunarodniy Fond Slavanskoy Pismennosti İ Kulturi. Ar 11 İnt.Ko, Moskva.
- Gubarev, G.V. (1975) *Kniga O Kazakah. Materialı Po İstorii Kazaçeyey Drevnosti*, İzdatelstvo Redaktsiyi Gazeti "Kazak", Parij.
- Felitsın, E.D., (1888). *Kubanskoye Kazaçey Voysko 1696-1888 G.* Sbornik Kratkıh Svedeniy O Voyske, V.İ. İsayev Kitabevi, Voronej.
- İnternet: Kajan, N., 24.07.2012. *Temnyie Pyatna V İstorii Kubanskogo Kazaçestva*, [Http://Kuban.Mk.Ru/Articles/2012/07/24/729047-Temnyie-Pyatna-İstorii-Kubanskogo-Kazachestva.Html](http://Kuban.Mk.Ru/Articles/2012/07/24/729047-Temnyie-Pyatna-İstorii-Kubanskogo-Kazachestva.Html) (Eriş Tarihi: 20.05.2017).
- İnternet: *Kazaçyi Poslovitsı İ Pogovorki* [Http://Xn----7sbaba2bkk6a1bl5cg4e2b.Xn--P1ai/History/Proverbs/](http://Xn----7sbaba2bkk6a1bl5cg4e2b.Xn--P1ai/History/Proverbs/) (Eriş Tarihi: 10.04.2018)
- İnternet: *Kazaçyi Poslovitsı İ Pogovorki*, [Http://Pmr-Kazaki.Ucoz.Ru/Publ/3-1-0-25](http://Pmr-Kazaki.Ucoz.Ru/Publ/3-1-0-25) (Eriş Tarihi: 12.05.2017)
- İnternet: *Kubanskiye Poslovitsı İ Pogovorki* [Http://Pogovorki-Poslovicy.Ru/Narody-Rossii/Kubanskıe-Poslovicy-İ-Pogovorki.Html](http://Pogovorki-Poslovicy.Ru/Narody-Rossii/Kubanskıe-Poslovicy-İ-Pogovorki.Html) (Eriş Tarihi: 12.05.2017)
- Karamzin, N.M. (1998) *İstoriya Gosudarstva Rossiyskogo*, T.5, Ripol-Klasik, Moskva.
- Lapteva, Ye.V., Rojkova, L.P. (2011) *K Voprosu Ob İstorii Rossiyskogo Kazaçestva*, Nauçno-Obrazovatelniy Jurnal Gumanitarnıye Nauki. Vestnik Finansovogo Universiteta, №4, 60-68.
- Mihaylova, L. (2010) *20000 Russkih Poslovits İ Pogovorok*, İzdatelstvo "Sentrpoligraf", Moskva.
- Nikitin, V. (2007) *Kazaçestvo Natsiya İli Sosloviye?* "Eksmo", Moskova.
- Runayev, R.Yu. (2011). *Kazaki Kak Kulturno-İstoričeskaya Gruppa* (Dissertasiya Na Soiskaniye Uçenoy Stepeni Kandidata Filosofskih Nauk, Gou Vpo Volgogradskiy Gosudarstvenniy Medisinskiy Universitet Ministerstva Zdravooohraneniya İ Sosialnogo Razvitiya Rossiya) Volgograd.
- Savelyev, E.P. (2010) *Drevnaya İstoriya Kazaçestva*, İzdatelstvo "Veçe", Moskva.
- Soklakov, A.Yu. (2010) *Kazaçestvo V Oteçestvennih Entsiklopedičeskih İ Spravoçnih İzdaniyah*, Vestnik Voennoogo Universiteta, №4(24), 87-91.
- Yurçenko, İ.Yu. (2011) *Kazaki Türki Traktovka Problemi Etničeskogo Proishojdeniyakazaçestva V Neopantyurkistskoy İstoriografii (Na Primere Novih Knig Murada Adji (M.E.Adjiyeva)*, Jurnal İstoričeskaya İ Sotsialno-Obrazovatelnayamisl, №5 (10), 65-69.